

[REDACTED]

Alkotmánybíróság részére

Tárgy: Alkotmányjogi panasz iránti indítvány-hiánypótlás

Ügyszám: IV/1612-3/2015

Tisztelt Alkotmánybíróság!

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG	
Ügyszám:	IV/1612-4/2015
Érkezett:	2015 SZEPT 04.
Példány:	1
Melléklet:	Ø db
Kezelőiroda:	21

[REDACTED]

szám alatti lakosok) – korábban csatolt meghatalmazással igazolt – jogi képviselők útján az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja, valamint az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (ABtv.) 27. §-a alapján előterjesztett

alkotmányjogi panaszt

a T. Alkotmánybíróság 2015. július 30-án kelt levelében foglaltak alapján az alábbiakkal egészítjük ki.

Álláspontunk szerint

- a vádlottak személyének kiválasztása sérti a törvény előtti egyenlőség elvét, és az Alaptörvény Szabadság és felelősség fejezet XV. cikk (1) bekezdésébe ütközik.
- azzal, hogy [REDACTED] esetében a vádemelés előtt nem került sor a nyomozási bíró döntésének beszerzésére, elvonták törvényes bírójától, ami az Alaptörvény Szabadság és felelősség fejezet XXVIII. cikk (1) bekezdését sérti.
- a nyomozási bíró döntése beszerzésének elmaradása miatt nem volt az ügyben törvényes vád, ami az Alaptörvény Szabadság és felelősség fejezet XXVIII. cikk (1) bekezdését sérti.
- a személyi szabadság megsértésének megállapítása a nullum crimen sine lege elvét sérti, és az Alaptörvény Szabadság és felelősség fejezet XXVIII. cikk (4) bekezdésébe, valamint az I. cikk (3) bekezdésébe ütközik.
- az ítélet foglalkozástól eltiltásra vonatkozó rendelkezése sérti a nulla poena sine lege elvét, valamint a tulajdonhoz való jogot, és az Alaptörvény Szabadság és felelősség

fejezet XXVIII. cikk (4) bekezdésébe, a XIII. cikk (1) bekezdésébe, és az I. cikk (3) bekezdésébe ütközik.

- az ítélet bűnügyi költség viselésére vonatkozó rendelkezése a tulajdonhoz való jogot való jogot sérti, és az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésébe ütközik.

Kérjük ezért a T. Alkotmánybíróságot, hogy a Kúria Bhar.III.1.659/2014/19. számú ítéletét semmisítse meg.

Indokolás

I.

Tényállás

2005. április 10-én

résztvételével üzleti megbeszélésre került sor. A megbeszélésen jelen volt

továbbá a két kiskorú gyermekük,

édesapja.

A megbeszélés apropója az volt, hogy a hitelezők tudomására jutott [redacted] fizetéseképtelensége, és ennek a helyzetnek a kezelésére kívántak közösen megoldást keresni. A több órás tárgyalás után [redacted] a hitelezőkkel egy üzletrész-átruházási szerződést kötött, melynek értelmében a [redacted] lévő 90%-os üzletrészt a hitelezői követelések arányában átruházta a hitelezőkre.

Ezt követően több büntetőeljárás és polgári per indult.

[redacted] és több hitelező is feljelentést tett [redacted] ellen csalás miatt. A feljelentés alapján a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság előtt 43/2005. ügyszámon nyomozás indult. A büntetőeljárásban tanúként hallgattak ki több olyan személyt (köztük [redacted] [redacted] [redacted] [redacted] [redacted] akik az évekkel később, emberrablás miatt meginduló büntetőeljárásban is tanúként szerepeltek. Ezt a körülményt azért kell megemlíteni, mert ezek a személyek a csalás miatt folyó ügyben teljesen más vallomást tettek, mint az emberrablás miatt folyó büntetőeljárásban.

[redacted] 2005. április 10-i bejelentése alapján személyi szabadság megsértése gyanúja miatt ismeretlen tettes ellen eljárás indult a Bajai Rendőrkapitányságon. Kihallgatásakor [redacted] úgy nyilatkozott, hogy 2005. április 10-én szabad akaratából maradt a [redacted], őt személyi szabadságában senki nem korlátozta.

Az ezt követően megindult polgári perekben, ahol [redacted] felperesként, [redacted] alperesként szerepeltek, valamint a [redacted] ellen kezdeményezett büntető- és más hatósági eljárásokban sem hivatkozott arra soha [redacted] hogy 2005. április 10-én, a [redacted] személyi szabadságában korlátozták volna, őt fenyegetés érte volna, vagy elrabolták volna.

2006. október 25-én juttatta el [REDACTED] a Nemzeti Nyomozó Irodához azt a nyilatkozatot, ami alapján a Kecskeméti Nyomozó Ügyészség előtt Ny.63/2007 számon emberrablás büntette miatt eljárás indult [REDACTED] ellen.

A gyanúsítás szerint [REDACTED] közölte, hogy a házat addig nem hagyhatja el, amíg a [REDACTED] által készített üzletrész átruházási szerződést nem írja alá és az aláírás megtagadása esete [REDACTED] és családja likvidálását helyezte kilátásba; [REDACTED]

2007. május 24-én a Kecskeméti Nyomozó Ügyészség gyanúsítottként hallgatta ki [REDACTED] a Btk. 175/A. § (1) bekezdésébe ütköző emberrablás gyanúja miatt.

2007. június 20-án [REDACTED] is meggyanúsította a Kecskeméti Nyomozó Ügyészség emberrablás büntetével.

2008. január 31-én a Kecskeméti Nyomozó Ügyészség [REDACTED] szemben megszüntette a nyomozást.

2008. február 8-án [REDACTED] panasszal élt a határozat ellen és a büntetőeljárásnak bűncselekmény hiányában való megszüntetését kérte.

2008. február 20-án kelt határozatával a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség a panaszt elutasította.

2008. március 10-én [REDACTED] a Legfőbb Ügyészséghez fordult.

2008. április 14-én kelt levelében a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Védőőrkészítési Főosztálya a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség alap és panaszt elbíráló határozatát is a jogszabályi előírásoknak megfelelőnek ítélte.

2008. május 7-én a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség vádat emelt [REDACTED] ellen a Btk. 175/A. § (1) bekezdésébe ütköző emberrablás büntette miatt.

2008. július 31-én a Legfőbb Ügyészség a korábbi ügyési határozatok hatályon kívül helyezése mellett a Bács-Kiskun Megyei Főügyészséget [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] vádemelésre hívta fel.

2009. március 11-én a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség B.2386/2007/37. számú vádiratával [REDACTED] vádlottal szemben bűnsegédként elkövetett emberrablás miatt emelt vádat.

2010. május 4-én kelt, 12.B.135/2009/53. számú ítéletével a Békés Megyei Bíróság bűnösnek mondta ki [REDACTED] I. r. vádlottat emberrablás büntetében és ezért 2 évi börtönbüntetésre ítélte, melynek végrehajtását 4 évi próbaidőre felfüggesztette, [REDACTED] bűnsegédként elkövetett emberrablás büntetében és 1 évi börtönbüntetésre ítélte, melynek végrehajtását 3 évi próbaidőre felfüggesztette,

██████████ személyi szabadság megsértése büntetében és 90.000,- Ft pénzbüntetésre ítélte.

2011. január 24-én kelt Bf.II.545/2010/26. számú végzésével a Debreceni Ítéltábla az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasította.

2013. július 18-án a Gyulai Törvényszék 14.B.116/2011/492. számú ítéletével bűnösnek mondta ki ██████████
- önbíráskodás büntetében,
- önbíráskodás büntetének kísérletében,
- személyi szabadság megsértése büntetében, és 2 évi börtönbüntetésre ítélte, melynek végrehajtását 5 év próbaidőre felfüggesztette.

Bűnösnek mondta ki ██████████
- bűnsegédként elkövetett önbíráskodás büntetében,
- bűnsegédként elkövetett önbíráskodás büntetének kísérletében, és 1 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélte, melynek végrehajtását 3 év próbaidőre felfüggesztette.

Bűnösnek mondta ki ██████████ személyi szabadság megsértése büntetében, és ezért 99.000,- Ft pénzbüntetésre ítélte.

2014. június 18-án a Debreceni Ítéltábla Bf.II.899/2013/21. számú ítéletével az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és

██████████ személyi szabadság megsértésének büntette,
██████████ bűnsegédként elkövetett önbíráskodás büntetének kísérlete,
██████████ szabadság megsértése büntette miatt emelt vád alól felmentette.

██████████ tekintetében a próbaidő tartamát 2 évre, ██████████ szabadságvesztését 1 évre, a próbaidő tartamát 2 évre enyhítette, és mindkét vádlottat előzetes mentesítésben részesítette.

2015. február 17-én a harmadfokon eljáró Kúria Bhar.III.1.659/2014/19. számú ítéletével a másodfokú ítéletet megváltoztatta és bűnösnek mondta ki

██████████ személyi szabadság megsértése büntetében is,
██████████ bűnsegédként elkövetett önbíráskodás büntetének kísérletében is,
██████████ szabadság megsértése büntetében.

██████████ főbüntetését helybenhagyta, ugyanakkor mindkettőjüket 2 évi egyetemi jogi végzettséghez kötött foglalkozástól eltiltásra is ítélte, valamint mindkettőjük vonatkozásában mellőzte az előzetes mentesítést. ██████████ 99.000,- Ft pénzbüntetésre ítélte.

Végül, úgy rendelkezett a Kúria, hogy az eljárás során felmerült bűnügyi költségből ██████████ egyetemlegesen 226.548,- Ft megfizetésére kötelesek.

II.

Az ABtv. 27. § értelmében „Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja alapján alaptörvény-ellenes bírói döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha az ügy érdekében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés

a) az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és

b) az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.”

II.1. Egyedi ügyben érintettség

A büntetőeljárásnak [REDACTED] II. r. vádlottja volt. A vád tárgyává tett cselekmény jogi minősítése, a büntetőjogi felelősség megállapítása, a velük szemben kiszabott büntetés, illetve a bűnügyi költség viselésére kötelezés mindkettőjüket személyükben érinti.

II.2. Az ügy érdekében hozott döntés

A büntetőjogi felelősség megállapítása és a büntetés kiszabása nyilvánvalóan a büntetőügy érdemét képezi, míg a bűnügyi költségviselés ugyan járulékos kérdés, de arról az eljárást befejező harmadfokú ítéletben rendelkezett a Kúria.

II.3. Jogorvoslati lehetőség kimerítése

Az indítványozók az ügyben minden rendelkezésre álló jogorvoslatot igénybe vettek, a harmadfokú ítélet ellen további jogorvoslatnak nincsen helye.

A Be. 3. § (4) bekezdése értelmében a Kúria határozatai ellen rendes jogorvoslatnak nincsen helye. A konkrét ügyben pedig rendkívüli jogorvoslatnak sem, mivel a Be. 416. § (4) bekezdés a) pontja szerint nincs helye felülvizsgálatnak a Be. 416. § (1) bekezdés a) és b) pontja esetében, ha az ügyben harmadfokú bíróság hozott ügydöntő határozatot.

II.4. A harmadfokú ítélet kézbesítése 2015. március 23-án történt meg, így a 60 napos határidő megtartott.

III.

Alaptörvényben biztosított jogok megsértése

III.1. A vádlottak személyének kiválasztása sérti a törvény előtti egyenlőség elvét

Az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése értelmében „A törvény előtt mindenki egyenlő.”

„Az Alkotmánybíróság értelmezésében ez a szabály a bírói útra tartozó ügyek tekintetében eljárási alapelvet fogalmaz meg. A bíróság előtti egyenlőség elve a személyek általános jogegyenlőségének a bírósági eljárásra vonatkoztatása”. (18/B/1994. AB határozat, ABH 1998, 570, 572. legutóbb: 180/2010. (X. 20.) AB határozat, ABK 2010. október, 1145, 1150.)

„A jogalkalmazás egységének alkotmányos alapja a törvény előtti egyenlőség, ami azt jelenti, hogy a törvényeknek azonosnak kell lennie mindenki számára. A törvény előtti egyenlőség - amelyet a bírósági eljárás tekintetében az Alkotmány 57. § (1) bekezdése, általában pedig az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése mond ki - csak akkor valósítható meg, ha a törvények mindenki számára ugyanazok függetlenül attól, hogy büntetnek, vagy védenek, amint ezt az Ember és polgár jogainak nyilatkozata 6. cikke is tartalmazza. [„Elle (la loi) doit être la même pour tous, soit qu'elle protège, soit qu'elle punisse.”]” (Dr. Bragyova András különvéleménye a 40/2007. (VI.20.) AB határozathoz)

A fent kifejtettek anyagi jogi szempontból azt jelentik, hogy a Büntető Törvénykönyv rendelkezéseit a büntetőügyben eljáró hatóságoknak azonosan kell értelmeznie. Az elkövető személyétől függetlenül ugyanazt kell tehát, hogy jelentse a bűnsegédi magatartás, és a Különös részi tényállások értelmezésében sem lehet attól függő eltérés, hogy az ügyben melyik ügyészség jár el, illetve, hogy kinek a vonatkozásában kell a bűncselekmény elkövetését vizsgálni.

A törvény előtti egyenlőség a büntető eljárásban a legalitás és az officialitás elvén keresztül érvényesül. Ahogy a büntető anyagi jogban a klasszikus büntetőjogi iskola tett központú felfogása reflektált arra az igényre, hogy a büntetőeljárásban ne az elkövető személye, rendi hovatartozása legyen a mérvadó, úgy a büntető eljárásjogban a legalitás elve volt alkalmas a törvény előtti egyenlőség biztosítására. A legalitás és az officialitás biztosítja, hogy amennyiben a hatóságok bűncselekmény elkövetésének gyanúját észlelik, függetlenül attól, hogy ki az érintett személy, hivatalból el kell, hogy járjanak. Azaz, meg kell indítaniuk a büntetőeljárást, az ügyészségnek pedig a vádemeléshez szükséges feltételek fennállása esetén vádat kell emelnie. (Ezen szabályokat csak a magánindítványra, magánvádra vonatkozó rendelkezések és az oportunitást tükröző büntetőeljárás intézmények törlik át, ezek azonban a konkrét ügyben fel sem merültek.)

A fent kifejtettek jelentősége a panasz alapjául szolgáló ügyben:

a) A vád szerint [REDACTED] az önbíráskodás bűnsegédje. A vád egy dolgot ró fel [REDACTED] számítógépén az üzletrész átruházási szerződéseket”.

Ha azonban a szerződés írását bűnsegédi magatartásnak tekintjük, akkor bűnsegéd [REDACTED] is, aki a szerződés megírásához a lánya számítógépét rendelkezésre bocsátotta, vagy [REDACTED] ügyvéd is, aki egy-egy szerződési formula megszövegezésében segített vagy éppen kiszámolta, hogy lehetne az üzletrészeket matematikailag szétosztani. A többi hitelező magatartása pedig felbujtás, hisz ő miattuk történt a dokumentumok szerkesztése, és kifejezetten kérték [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] segítségét.

A törvény előtti egyenlőség elvét sérti a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség azon eljárása, hogy [REDACTED] kiemelte abból a körből, akiknek a magatartása éppúgy részesi magatartásnak minősülne, és kizárólag vele szemben emelt vádat, míg a többi – az ügyészség okfejtését követve - ugyancsak részesi cselekményt megvalósító személy tanúként szerepelt a büntetőeljárásban.

b) A Bács-Kiskun Megyei Főügyészség azonban más vonatkozásban is meg nem engedhető diszkréciót gyakorolt a vádlotti kör meghatározásakor.

[REDACTED] is teljesen másként adta elő az eseményeket 2005-ben, illetve 2007-ben. Előbbi esetben, a csalás miatt folyó eljárásban semmiféle bűncselekményről nem tettek említést, 2007-ben már fenyegetésről beszéltek.

Amennyiben a vádirat a valós eseményeket tartalmazza, [REDACTED] terhére több bűncselekmény gyanúja is felmerül.

Hamis tanúzás

Amennyiben [REDACTED] az emberrablási ügyben benyújtott vádiratnak megfelelő magatartást tanúsítottak, erről [REDACTED] tudnia kellett, ezt azonban a 2005. május 6-i és 2007. április 3-i tanúvallomásaiban nem említette. Ezzel az ügy lényeges körülményére valótlan vallomást tett, illetve valót elhallgatott. E tekintetben az is lényegtelen, hogy a való elmondása esetén saját magát bűncselekménnyel vádolta volna, hiszen a vallomásokot a megfelelő figyelmeztetéseket követően tette és nem élt mentességi jogával. (BJD 3951.)

Emberrablás

[REDACTED] 2007. május 3-án és 2008. január 10-én tett vallomása szerint jelen volt a [REDACTED] és társai elleni vád szerinti cselekmények elkövetésénél („a történeteknek csendes szemlélője voltam” (2007. május 3-i vallomás 3. és 5. o.), „fültanija voltam annak, amikor az [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] ne veszítse szem elől, menjen vele mindenhova” (2007. augusztus 3-i vallomás 4. o.), „hallottam, hogy ővele beszél, ugyanis ordítottak egymással, ekkor a fenyegetés elhangzott a [REDACTED] irányba is” (2008. január 10-i szembesítés 6. o.)), és azokból az adott pillanatban, az ő megítélése szerint hasznot húzott. Ő is tulajdonosa lett a [REDACTED] nek. („Igaz, hogy én is aláírtam a szerződést”. (2007. május 3-i vallomás 5. o.)

Az emberrablási ügy vádlottjai tehát az ő jelenlétében, az ő tudtával, az ő számára is érvényesítették mindazt, amit saját maguk számára. Ez [REDACTED] akaratával nem ellenkezett, hiszen az ellen semmit nem tett, sőt tevőlegesen is segített, amikor [REDACTED] a kocsijával szállította, miközben [REDACTED] a vád szerint fogva tartotta a sértettet. Így részben szándékerősítő jelenléte és támogató, helyeslő együttműködése pszichikai bűnsegédi magatartásként értékelhető, míg kocsijának rendelkezésre bocsátása és a vezetés fizikai bűnsegédi magatartás.

Segítségnyújtás elmulasztása

A Főügyészség kettős mércét alkalmazott: ha [REDACTED] cselekvőségét kell vizsgálni akkor nincs az életre vagy a testi épségre közvetlen veszély 2005. április 10-én a [REDACTED] ami viszont nem akadályozta meg a Főügyészséget abban, hogy az ugyanott és ugyanakkor történtek miatt olyan bűncselekmény miatt emeljen vádat [REDACTED] ellen, aminek tényállási eleme az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés.

Ez a logikai ellentmondás csak két módon oldható fel: vagy nincs közvetlen veszély, de akkor emberrablás sincs, vagyis az [REDACTED] ellen emelt vád megalapozatlan, vagy van emberrablás, de akkor [REDACTED] büntetőjogi felelőssége is megáll.

Hamis vád

A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság Gazdaságvédelmi Osztálya 43/2005. bü. számon büntetőeljárást indított a Btk. 318. § (1) bekezdésébe ütköző és a (6) bekezdés a) pontja szerint minősülő csalás büntettének gyanúja miatt.

[REDACTED] 2005. május 6-án és 2005. október 7-én úgy nyilatkozott, hogy [REDACTED] és társa „minket megtévesztett, becsapott”. (2005. május 6-i vallomás 5. o.) Ezzel [REDACTED] a csalás bűncselekményével hamisan megvádolta, melyet implicite maga is elismert, amikor úgy nyilatkozott, hogy „Utólag végiggondolva ezt az egész ügyet, az [REDACTED] az volt a szándéka, hogy az [REDACTED] elvegye a cégeit, amit végül meg is tett”. (2007. április 3-i vallomás 2. o.)

Ha a vádiratban foglaltakat valóban fogadjuk el, akkor a fenti összefüggéseket valamennyi jelenlévő személy vonatkozásában vizsgálni kellett volna, a legalitás és az officialitás elve ugyanis nem engedi, hogy a nyomozó hatóság vagy a vádhatóság a lehetséges elkövetők közül tetszése szerint emeljen ki egyes személyeket.

Az ügyészségnek tehát az emberrabláshoz kapcsolódó cselekmények miatt ezen személyek ellen is vádat kellett volna emelnie, de minimálisan a tanúvallomásaik egymást kizáró volta miatt hamis vád, illetve hamis tanúzás miatt el kellett volna járnia velük szemben. Valamennyi büntető anyagi és eljárásjogi rendelkezéssel ellentétes, hogy ezek a személyek tanúként szerepeltek az eljárásban, sőt, [REDACTED] volt a vád legfontosabb tanúja.

c) Végül, ha [REDACTED] már délután arról volt tudomása, hogy [REDACTED] fogva tartják a [REDACTED] és ennek ellenére sem tettek semmit, nem értesítették a rendőrséget, akkor terhükre is felvethető a segítségnyújtás elmulasztása.

A törvény előtti egyenlőség sérelmét okozta tehát, hogy az emberrablás vádja miatt megindult eljárásban tanúként szerepeltek azok a személyek, akiknek, ha valóság a vádiratban foglaltak, éppúgy az ügy vádlottjainak kellett volna lenniük.

III.2. [REDACTED] elvonták a törvényes bírótól, ezáltal sérült a független és pártatlan bírósághoz való joga

Ahogy arra a tényállás körében is utaltunk, 2008. január 31-én kelt határozatával a Kecskeméti Nyomozó Ügyészség a [REDACTED] ellen folytatott nyomozást a Be. 190. § (1) bekezdés b) pontja alapján megszüntette.

A határozat indoklása szerint „a tanúvallomások [REDACTED] szerepét illetően egymással ellentmondásban vannak, mely ellentmondások feloldása sem szembesítések foganatosításával, sem egyéb nyomozati cselekmények útján nem vezetett eredményre”.

„a nyomozás során nem merült fel gyanúsított tagadása mellett, azzal szemben álló, a sértett nyilatkozatát alátámasztó olyan objektív bizonyíték, amely kétséget kizáróan igazolná a feljelentésben szereplő cselekmény [REDACTED] általi elkövetését az abban szereplő módon és körülmények között”. (2. o.)

2008. február 8-án [REDACTED] panasszal élt a határozat ellen és a büntetőeljárásnak a Be. 190. § (1) bekezdés a) pontja alapján, azaz bűncselekmény hiányában való megszüntetését kérte.

2008. február 20-án kelt határozatával a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség a panaszt elutasította.

2008. március 10-én [REDACTED] a Legfőbb Ügyészséghez fordult.

2008. április 14-én kelt levelében a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Vádelőkészítési Főosztálya a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség alap és panaszt elbíráló határozatát is a jogszabályi előírásoknak megfelelőnek ítélte.

„A megszüntető határozat indokolási része tartalmazza a vonatkozó bizonyítékok felsorolását és értékelését. A Bács-Kiskun Megyei Főügyészség a panaszt elbíráló érdemi döntése indoklasi részében a beszerzett bizonyítékok számbavétele mellett - (tényállásszerűnek ítélve a tevőlegességet) a nyomozás megszüntetésének jogcímére vonatkozó álláspontját is közölte, amikor akként fogalmazott, hogy helytállónak itéli a Nyomozó Ügyészségnek a bizonyítékok értékelése körében tett következtetéseit” - érvelt a Legfőbb Ügyészség.

Az a felemás helyzet állt tehát elő, hogy míg [REDACTED] szemben, akit állítólag [REDACTED] bizott meg azzal, hogy [REDACTED] személyi szabadságát korlátozza, az ügyészség megszüntette az eljárást, addig [REDACTED] állítólagos megbízóval szemben vádat emelt, úgy, hogy a vádemelés (egyébként is hiányzó) tényalapját éppen a megszüntető határozat üresítette ki.

Ennek alapján a Legfőbb Ügyészséghez fordultunk, kiemelve, hogy ha [REDACTED] vonatkozásában az az ügyészség álláspontja, hogy bűncselekmény nem történt, akkor [REDACTED] esetében is kizárólag ez a következtetés vonható le, azaz a vádat ejteni kell.

Az ügyben azonban nem ez történt, ellenkezőleg, 2008. július 31-én a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Vádelőkészítési Főosztálya, éppen az a Főosztály, amely négy hónappal korábban azonos tényállás mellett a nyomozást megszüntető határozatot kifogástalannak találta, a Bács-Kiskun Megyei Főügyészséget [REDACTED] szemben vádemelésre hívta fel.

A Be. 191. § (1) bekezdése alapján a nyomozás megszüntetése – ha e törvény kivételt nem tesz – nem akadályozza annak, hogy ugyanabban az ügyben utóbb az eljárást folytassák.

Ilyen kivételt fogalmaz meg a Be. 191. § (3) bekezdése, mely szerint „ha a nyomozás megszüntetése ellen nem éltek panasszal, illetve az ügyész vagy a felettes ügyész nem rendelte el a nyomozás folytatását, utóbb azt csak a bíróság rendelheti el az ellen, akivel szemben a nyomozást korábban megszüntették”.

„Garanciális jelentősége van annak, ha nyomozás megszüntetése ellen senki nem élt jogorvoslattal, vagy az eredménytelen volt, utóbb csak a nyomozási bíró rendelheti el a nyomozás folytatását”. (Holé-Kadlót-Erdei: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata III. kötet, Magyar Hivatalos Közlönykiadó 99. o.)

„Ha a nyomozás megszüntetése után ... az eljárás folytatását megalapozó újabb bizonyíték merült fel a gyanúsítottal szemben, vagy az állapítható meg, hogy a nyomozást megalapozatlanul, vagy törvénysértő módon szüntették meg, az eljárás folytatása iránt indítványt nyújt be a nyomozási bíróhoz (LÜE.311.)” (Berkes: Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára I., HVG Orac, Budapest, 2004, 545. o.)

Az események kronologikus ismertetésből egyértelműen kiderül, hogy sem a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség, sem a Legfőbb Ügyészség nem rendelte el a nyomozás folytatását, ebből viszont az következik, hogy a Legfőbb Ügyészség 2008. július 31-én nem hívhatta volna fel a Bács-Kiskun Megyei Főügyészséget vádemelésre.

Ahogy azt a Debreceni Ítéltábla Bf.II.545/2010/26. számú végzése is megállapította, „ha további nyomozati cselekmény szükségessége merül fel – mint jelen ügyben is történt – nélkülözhetetlen a nyomozási bíró döntése”. (végzés 4. o.)

szemben további eljárásra tehát kizárólag a nyomozási bíró döntése alapján kerülhetett volna sor. Az ügyészség azonban nem szerezte be a nyomozási bíró döntését.

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése értelmében „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

Az Alaptörvény e rendelkezése az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk (1) bekezdésének felel meg.

A törvény által felállított, független és pártatlan bíróság részét képezi a törvényes bíróhoz való jog, azaz, hogy a terhelt ügyében az általános szabályok szerint meghatározott hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság járjon el.

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 8. § (1) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy senki sem vonható el törvényes bírójától.

A 166/2011. (XII.20.) AB határozatban az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 17. § (9) bekezdése, amely értelmében az eljárásra kiemelt ügyekben az a bíróság is illetékes, ahol az ügyész - a legfőbb ügyész döntése alapján - az eljárás ésszerű időn belül való illetve soron kívüli elbírálásának biztosítása végett vádat emel, alkotmányellenes és egyben nemzetközi szerződésbe is ütközik, ezért ezt a rendelkezést megsemmisítette.

Dr. Balogh Elemér alkotmánybíró párhuzamos indokolásában elsősorban a törvényes bíróhoz való jog megsértését hangsúlyozta. Kifejtette, hogy a törvényes bíróhoz való jogból az következik, hogy a konkrét ügyben az általános eljárási szabályok szerint hatáskörrel rendelkező bíróság járhat el. Ez egyfelől azt jelenti, hogy konkrét ügyeket magasabb szintű

bíróságok nem vonhatnak magukhoz. E jogból következik továbbá, hogy más hatalmi ághoz tartozó tisztségviselők nem dönthetnek az eljáró bíróság kiválasztásáról. Jelen esetben a legfőbb ügyész törvényben foglalt szempontok nélküli diszkrécionális döntése alapján kerülhet egy-egy konkrét ügy az eljárási szabályok szerint illetékes bírósághoz képest más bírósághoz anélkül, hogy a legfőbb ügyész döntésével szemben bármiféle jogorvoslat biztosított volna.

A 36/2013. (XII.5.) AB határozatban az Alkotmánybíróság ismét hangsúlyozta, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése és az Egyezmény 6. Cikk 1. pontja értelmében mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyét a törvény által felállított bíróság bírálja el. A törvény által felállított bíróságra vonatkozó követelmény magában foglalja a törvényes bíróhoz való jogot, vagyis azt, hogy egy konkrét ügyben az eljárási törvényekben megállapított általános hatásköri és illetékességi szabályok szerint irányadó bírói fórum (bíró) járjon el.

Megállapította, hogy az eljáró bíróságnak az OBH elnöke saját mérlegelésén alapuló kijelölése az Alaptörvénynek a tisztességes eljárás követelményét megfogalmazó XXVIII. cikke (1) bekezdéséből következő, a törvényes bíróhoz való jog sérelmét eredményezte.

Közös a fenti két ügyben, hogy mindkét esetben bíróság járt el a terhelték ügyében, csak nem az a bíróság, amely a büntetőeljárás törvényben meghatározott rendelkezések alapján illetékes lett volna.

A kevesebbről a többre következtetve, amennyiben azok az eljárásjogi rendelkezések, amelyek a legfőbb ügyész, illetve az OBH elnöke részére a bíróság illetékességének meghatározására kiható jogot nyújtanak, sértik a törvényes bíróhoz való jogot, akkor nyilvánvalóan a törvényes bíróhoz való jog sérelmét eredményezi az az eljárás, amikor az ügyészség a büntetőeljárás törvény kötelező rendelkezése ellenére nem szerzi be a nyomozási bíró döntését. Ilyen esetben ugyanis nem arról van szó, hogy bíróság jár el, csak nem az általános szabályok szerint illetékes bíróság, hanem arról, hogy a törvényi rendelkezések megsértésével az ügyészség [REDACTED] elzárta a bírói döntéstől, így egyáltalán nem került sor bírói döntés beszerzésére.

III.3. A törvényes vád hiánya

Természetesen felmerülhet a kérdés, hogyan és miért érinti [REDACTED] [REDACTED] panaszosokat az a kérdés, hogy [REDACTED] esetében a vádemelés elott beszerzték-e a nyomozási bíró döntését.

Ahogy azt az előzmények körében rögzítettük, az volt a vádhatóság álláspontja, hogy a [REDACTED] sérelmére elkövetett személyi szabadság megsértésének, mely az eljárás első szakaszában az emberrablás eszközcselekményeként, majd a későbbi bírói ítéletekben önálló bűncselekményként jelent meg, [REDACTED] a felbujtója.

A felbujtás részesi magatartás, mely járulékos jellege folytán mindig csak akkor állapítható meg, ha a tettes egy szándékos bűncselekményt legalább kísérleti szakba juttatott.

Ha tehát az az ügyész koncepció, hogy [REDACTED] felhívására fosztotta meg [REDACTED] a személyi szabadságtól, akkor (büntethetőségi akadályok hiányában)

mindkét személy ellen büntetőeljárásnak kell folynia, [REDACTED] ellen felbujtói, [REDACTED] ellen tettesi magatartás miatt.

Éppen ezért volt a büntető anyagi és eljárásjogi szabályokkal teljes mértékben ellentétes, hogy az ügyészség csak [REDACTED] az állítólagos tettel szemben szüntette meg a nyomozást, [REDACTED] ellen azonban vádat emeltek ugyanazon cselekmény miatt.

Az ügyészség ebből az eljárási helyzetből sajnos nem azt a következtetést vonta le, hogy akkor [REDACTED] szemben ejteni kell a vádat, hanem a nyomozási bíró döntésének hiányában folytattak [REDACTED] szemben a büntetőeljárást és vádat emeltek ellene.

Ha azonban [REDACTED] szemben törvénysértő volt a vádemelés, akkor törvénysértő volt az erre a vádemelésre figyelemmel [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] szembeni vádmódosítás is. Ez különösen igaz [REDACTED] által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában felbujtással vádolt az ügyészség. **Ha azonban a tettel szemben nincs törvényes vád, akkor nem lehet törvényes a vád a felbujtóval szemben sem.**

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése értelmében „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.*”

A büntetőeljárás törvény 2. § (1) bekezdése értelmében „A bíróság az ítékezés során törvényes vád alapján jár el.

(2) Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.”

„*A bíróság igazságszolgáltatási tevékenységének előfeltétele a törvényes vád megléte. A bíróság elsőként hivatalból azt vizsgálja, hogy a vádnak megvannak-e a büntetőeljárás törvényben meghatározott alaki és tartalmi kellékei.*” (14/2002. (III. 20.) AB határozat)

Álláspontunk szerint a vád törvényességének megítélésakor az elvi kiindulópontot a büntető igény érvényesítésével kapcsolatos jogállami követelmények képezik.

Az Alkotmánybíróság több határozatában következetesen képviselte azt az álláspontot, hogy a büntető igény érvényesítésének kockázata az államot terheli. A jogállamban a bűnüldözésnek szigorú anyagi jogi és eljárási jogi korlátok között kell folynia, a bűnüldözés sikertelenségének kockázatát pedig az állam viseli. Ez a kockázatelosztás az ártatlanság vélelmének alkotmányos garanciája (9/1992. (I. 30.) AB határozat).

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a nyomozati cselekményekkel, vagy a vádemeléssel kapcsolatos minden szabályszegés kihatna a vád törvényességére.

A nyomozati cselekményekre és a vádemelésre megállapított eljárási határidők túllépésével kapcsolatban az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az nem hat ki a vád törvényességére, mivel a fenti alkotmányos tételekből nem következik, hogy az alkotmányos büntetőjog garanciarendszere teljesen kizárja az olyan eljárási megoldásokat, amelyek

csökkentik a büntetőigény érvényesítése kudarcának állami kockázatát [14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 254-255.]. Az eljárási határidők hatósági túllépése ugyanis nem érinti az érvényesítendő büntető igényt; az állam büntető hatalma alapján a konkrét ügyekben eljáró hatóságok - objektív okokra visszavezethető vagy vétkes - késedelme, tétlensége a büntethetőségre megállapított elévülési időn belül nem akadályozhatja meg a büntető felelősségre vonás folyamatának előre haladását. (62/2006. (XI.23.) AB határozat)

A jelen ügyben azonban álláspontunk szerint nem alkalmazhatóak a fenti megfontolások. Nem egyszerűen arról van szó ugyanis, hogy a törvényalkotó határidőt állapított meg egyes cselekmények elvégzésére, hanem arról, hogy miután több ügyészi szerv is úgy foglalt állást, hogy a nyomozást nem lehet folytatni, a Be. egy másik hatalmi ág, a nyomozási bíró döntésétől tette függővé a büntetőeljárás folytatását. Azzal, hogy az ügyészség az eljárásból a nyomozási bírót kikapcsolta, és maga döntött a nyomozás folytatásáról, olyan jogot vindikált magának, amellyel nem rendelkezett. Ez sokkal súlyosabb, a terhelti jogokra, a hatalommegosztásra is kiható kérdés, mint egy eljárási határidő egyszerű túllépése.

Álláspontunk szerint ezért a nyomozási bíró döntésének beszerzése is kapcsolatban áll a vád törvényességével, hiszen ha a nyomozási bíró döntésének hiányában a nyomozás nem folytatható, akkor vádemelésnek sincs helye.

Ebből következően, amennyiben az ügyészség a nyomozási bíró döntését a Be. kógens és a terhelt védelmét szolgáló rendelkezése ellenére nem szerezte be, vádemelése sem felel meg a törvényes vád kritériumainak. Ez következik a büntető eljárás szakaszainak egymásra épüléséből is, hiszen a vádemelés a nyomozást követi. Ha a nyomozási szak folytatásának nincs helye, akkor a következő eljárási szakaszba sem lehet átlépni.

A törvényes vád hiánya az egyik legsúlyosabb eljárási szabálysértés, hiszen ilyen esetben a bírósági eljárásnak az alapja hiányzik. Erre az esetre a Be. a bírósági eljárás valamennyi szakaszában az eljárás megszüntetését írja elő (267. § (1) bekezdés j), 332. § (1) bekezdés d), 373. § (1) bekezdés I. c) pont). Ezt az eljárásjogi kö
Ugyanakkor a vonatkozásában a büntetőjogi felelősség megállapítására törvényes vád hiányában került sor.

III.4. Személyi szabadság megsértése megállapítása és ennek összefüggése a nullum crimen sine lege elvével

Az Alkotmánybíróság már korai határozataiban részletesen kifejtette, milyen követelmények következnek a jogbiztonságból, és hogy ezeket a jogalkotásnak és jogalkalmazásnak a büntetőjog területén hogyan kell érvényre juttatnia.

„Az alkotmányos büntetőjog követelményei szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést. Ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről. Vigyázni kell tehát, hogy a tényállás a büntetendő magatartások körét nem túl szélesen jelöli-e ki és elég határozott-e”. (30/1992. (V.26.) AB határozat)

„A jogállamiságból eredő jogbiztonság érvényesülésének elengedhetetlen feltétele, hogy a bűncselekmény mindenki számára felismerhető legyen, ezért a világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom követelménye a büntetőjogi normák tekintetében különösen fontos. Ez a büntetőjognak a jogrendszerben elfoglalt helyéből következik”. (1026/B/2000. AB határozat)

Az 1978. évi IV. törvény 195. § (1) bekezdése, valamint a 2012. évi C. törvény 194. § (1) bekezdése értelmében, aki mást személyi szabadságától megfoszt, büntettet követ el.

A személyi szabadság megsértése nyitott törvényi tényállás, ami azt jelenti, hogy mind tevással, mind mulasztással elkövethető, az elkövetési magatartást a törvény nem határozza meg, csupán az eredményre utalással rögzíti azt.

Ez a jogtechnikai megoldás nem ismeretlen, hiszen a Btk.-ban több nyitott törvényi tényállás is szerepel, mint az emberölés, vagy a testi sértés. Ilyen esetekben a jogirodalomra és a bírói gyakorlatra hárul annak kidolgozása, hogy mely elkövetési magatartások tényállásszerűek. Ez önmagában alkotmányossági problémát nem vet fel.

Alkotmányossági probléma akkor merül fel, ha a jogszabály, vagy annak bírói értelmezése a jogbiztonság elvét sérti.

A jogbiztonság - az Alkotmánybíróság értelmezésében - az államtól és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára a büntetőjogban is előre láthatóak legyenek. A kiszámíthatóság és előreláthatóság elvéből a büntetőjogban közvetlenül is levezethető a visszamenőleges hatály tilalma, de különösen az ex post facto jogi rendezés, valamint az analógia alkalmazási tilalma. (11/1992. (III.5.) AB határozat)

A kiszámíthatóságot és az előreláthatóságot a büntetőjogban a nullum crimen sine lege elve biztosítja.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, melyet Magyarországon az 1976. évi 8. tvr. hirdetett ki, 15. cikkében kimondja, hogy „*Senkit sem lehet bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a belső-, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény.*”

Az 1950-ben elfogadott és Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJE) szintén deklarálja a nullum crimen sine lege elvét:

„7. cikk - Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül

1. *Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény.*”

A visszaható hatály tilalmának elve az Európai Unió (illetve korábban az Európai Közösségek) jogában eredetileg a közös jogelvek egyikeként került megfogalmazásra. Az Európai Bíróság gyakorlata szerint ezek az általános elvek a jogforrási hierarchia csúcán helyezkednek el – hasonlóan az alapvető szerződésekhez. (pl. C-459/02 *Willy Gerekens és az*

Association agricole pour la promotion de la commercialisation laitiere Procola v. Luxemburgi Nagyhercegség).

Minthogy a tilalom valamennyi tagállam jogrendjében megtalálható és a közös európai jogi tradíció részét képezi, az elv tartalmát az Európai Bíróság részben a tagállami bíróságok, részben az Emberi Jogok Európai Bíróságának jogértelmezését követve alakította ki. **Az elvnek ezt az univerzális jellegét emelte ki a Bíróság az R. v. Kirk ügyben hozott ítéletében is, amelyben kimondta:**

„The principle that penal provisions may not have retroactive effect is one which is common to all the legal orders of the Member States and is enshrined in Article 7 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as a fundamental right; it takes its place among the general principles of law whose observance is ensured by the Court of Justice.” (C-63/83 eset, az ECJ ítéletének 22. pontja)

Az Alkotmány 57. § (4) cikke úgy rendelkezett, hogy „Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy - a határozatok kölcsönös elismerése elvének érvényesülése céljából az Európai Unió jogi aktusai által meghatározott körben, az alapvető jogok lényeges tartalmát nem korlátozva - a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozásában közreműködő más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.”

Az Alaptörvény Szabadság és felelősség fejezet XXVIII. cikk (4) bekezdése ugyancsak kimondja, hogy „Senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.”

Az Alkotmánybíróság Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) hatálybalépését követően, az Alaptörvény Záró és vegyes rendelkezések 5. pontjára tekintettel úgy foglalt állást, hogy „az újabb ügyekben vizsgálandó alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indoklásába történő beillesztése” {13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32]}.

Az Alkotmánybíróság a 11/1992. (III.5.) AB határozatban kiemelte, hogy „a nullum crimen et nulla poena sine lege elvét a büntetőjogi legalitás alkotmányos elve alapján értelmezi. Ennek kapcsán elvégezte az alkotmányos jogállamok alkotmányainak összehasonlító vizsgálatát. Megállapította, hogy ezek nem egyszerűen azt jelentik ki, hogy a bűncselekményt törvényben kell tiltani, és törvényben kell büntetéssel fenyegetni, hanem általában azt követelik meg, hogy a büntetőjogi felelősségre vonásnak, az elítélésnek és megbüntetésnek kell törvényesnek és törvényen alapulónak lennie. Ugyanazt teszik tehát, mint amit az Alkotmányunk 57. § (4) bekezdése előír. Ez pedig az alapjogok között szabályozza az egyén jogát arra, hogy büntetése és elítélése törvényes legyen.

A nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege alkotmányos alapelvek, amelyeknek számos büntetőjogi szabály adja meg jogszerű tartalmát. Ilyen szabály a bűncselekmény fogalomnak a Btk-ban adott meghatározása, a büntetés és a büntetési rendszer törvényes fogalma. A bűncselekmény fogalom ugyanúgy, mint a büntetés fogalma, az egyén büntetőjogi felelőssége és felelősségre vonása szempontjából döntő. Az egyén alkotmányos szabadságát, emberi jogait nem csak a büntetőjog különös részének tényállásai és büntetési tételei érintik, hanem alapvetően a büntetőjogi felelősség, a büntetés kiszabás és a büntethetőség összefüggő zárt szabályrendszere. A büntetőjogi felelősség minden szabályának módosulása, alapvetően és közvetlenül érinti az egyéni szabadságot és az egyén alkotmányos helyzetét.

Megállapította, hogy a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvei a büntetőjogi legalitás alkotmányos elvének részei.

Csak az elkövetéskor hatályos törvény szerint lehet elítélni (bűnösnek nyilvánítani) és megbüntetni (büntetéssel sújtani). Ezt követeli meg az Alkotmány 57. § (4) bekezdése és ennek felel meg a Btk-nak a visszaható hatály tilalmát kimondó 2. §-a. A bíróság az elkövetéskor hatályos törvény szerint bírálja el a bűncselekményt (állapítja meg a büntetőjogi felelősséget, nyilvánít bűnössé, ítéel el), a büntetést is eszerint szabja ki, kivéve, ha új törvény lépett hatályba, amely enyhébb elbírálást tesz lehetővé, vagy a cselekmény már nem bűncselekmény, és így nem büntetendő. Ezt követeli meg a visszaható hatály tilalmát magában foglaló jogbiztonság elve (előreláthatóság, kiszámíthatóság), amely a jogállamiságból folyik, és amelynek logikus előfeltétele a törvény elkövetéskori megismerhetősége (Btk. 2. §)."

A 2012. évi C. törvény (új Btk.) 1. §-a kifejezetten megjelenítette a törvényesség elvét, kimondva, hogy

(1) Az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével – törvény az elkövetés idején büntetni rendelt.

(2) Bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről törvény az elkövetés – vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás – idején nem rendelkezett.

A nullum crimen sine lege elvéből hagyományosan négy követelmény vezethető le:

- a pontos meghatározottság alapelve,
- az analógia tilalma,
- a szokásjog alkalmazásának tilalma,
- a visszaható hatály tilalma.

Az EJEB több határozatában foglalkozott a jogbiztonság, előreláthatóság kérdésével.

Ezek közül kiemelést érdemel a Sunday Times-ügy,¹ ahol a Bíróság kifejtette, „egy normát nem lehet jognak tekinteni addig, amíg olyan elégséges precizitással meg nem fogalmazzák, amely lehetővé teszi, hogy az állampolgár ehhez tudja igazítani a magatartását: képes legyen előre látni – ha szükséges, megfelelő tanács segítségével, - a körülményekhez képest ésszerű mértékig azon következményeket, amelyekkel egy adott magatartás együtt járhat”.²

¹ SUNDAY TIMES v. THE UNITED KINGDOM (Application no. 6538/74)

² 49. In the Court's opinion, the following are two of the requirements that flow from the expression "prescribed by law". Firstly, the law must be adequately accessible: the citizen must be able to have an indication that is adequate in the circumstances of the legal rules applicable to a given case. Secondly, a norm cannot be regarded

A Kokkinakis-ügyben³ a Bíróság ehhez a következőket fűzte hozzá: a normák akkor tekinthetők kellő precizitással megfogalmazottnak, „*ha az egyén a vonatkozó rendelkezés megfogalmazásából, és ha szükséges a bíróság értelmezésének segítségével – tudhatja, hogy milyen tevékenységek és mulasztások teszik őt felelőssé*”.⁴

A bűncselekmény elkövetésekor tehát előre láthatónak kell lennie, hogy mely magatartások tiltottak és büntetéssel fenyegetettek.

Mivel a törvényi szabályozás mindig absztrakt, a történeti tényállás pedig konkrét, ezek egymásra vetítése (tehát maga a jogalkalmazási folyamat) mindig a jogszabály értelmezését követeli meg. Különösen igaz ez egy nyitott törvényi tényállás esetében, ahol az elkövetési magatartás tényállásszerűsége is nagyfokú értelmezést kíván.

Ezt az értelmezési tevékenységet a bíróságok a nyelvtani, logikai, rendszertani, történeti és teleologikus értelmezés segítségével végzik. **A teleologikus értelmezés körében iránytűként szolgál a bűncselekmény védett jogi tárgya, az a jog vagy érték, amelynek védelme érdekében a büntetőjogi tényállás megalkotásra került.**

A büntető bíróságoknak a jogszabály értelmezéskor arra is figyelemmel kell lenniük, hogy a büntetőjogban nincs helye kiterjesztő értelmezésnek, és az előreláthatóság elvéből következő analógia tilalma miatt az értelmezési tevékenység határa a szavak nyelvtani értelme.

A személyi szabadság megsértésének védett jogi tárgya a mozgási, helyváltoztatási és a tartózkodási hely szabad megválasztásának a szabadsága.

A személyi szabadság megsértésének elkövetési magatartása minden olyan cselekmény, amely alkalmas lehet arra, hogy a sértettet megfosssa a személyi szabadságától, a mozgási, a helyváltoztatási és a tartózkodási hely szabad megválasztásának a lehetőségétől.

A személyi szabadság megsértése elkövetési magatartásának **objektíve alkalmasnak kell lennie** arra, hogy mást a mozgási, a tartózkodási hely megválasztásának a lehetőségében akadályozzon vagy meggátoljon.⁵

*„A személyi szabadságtól való megfosztottság olyan helyzet, amelyben a sértett nem képes a helyét megváltoztatni ... A személyi szabadságtól meg van fosztva az is, aki egy bizonyos körülhatárolt helyet nem tud elhagyni. ... Nem minősül azonban megfosztásnak a személyi szabadság pusztá korlátozása”.*⁶

as a "law" unless it is formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct: he must be able - if need be with appropriate advice - to foresee, to a degree that is reasonable in the circumstances, the consequences which a given action may entail.

³ Kokkinakis v. Greece (Application no. 14.307/88)

⁴ 52. an offence must be clearly defined in law. This condition is satisfied where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts' interpretation of it, what acts and omissions will make him liable.

⁵ Rabóczki (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára I. kötet, HVGOrac, 465-466. o.

⁶ Gellér-Hollán-Kis: A Büntető törvénykönyv magyarázata, II. kötet, Különös rész, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 582. o.

A vádirat a személyi szabadság megsértésével kapcsolatban a következőket tartalmazta:⁷

██████████, ekkor közölte azt is ██████████ sértettel, hogy a házat addig nem hagyhatja el, amíg a tartozást valamilyen formában nem rendezi, és az új szerződések meg nem születnek". (vádirat 2. o.)

2. „Ennek nyomatékosítása érdekében megbízta (I. r. vádlott) a jelenlévő ██████████ vádlottat azzal, hogy ██████████ sértettet ne tévessze egy percre sem szem elől". (2. o.)

3. „A szintén jelenlévő ██████████ kulcsaiért, majd a ██████████ irodájához az iratokért". (3. o.)

4. „Ugyanakkor azt is közölte vele, hogy egyedül nem mehet sehová, őt ██████████ vádlott el fogja kísélni, amitől a sértettben a fogvatartottság érzése alakult ki. Menet közben ██████████ is a sértett értésére adta, hogy őt mindenhová elkíséri, egyedül sehová nem mehet és ne próbálkozzon semmivel, mert ██████████ nem viccel. A körülmények és a kijelentés a sértettben félelmet keltett". (3. bekezdés)

5. ██████████ lakásban „folyamatosan szemmel tartotta, majd a ██████████ irodájához kíserte az iratokért, ahol szintén folyamatosan a nyomában volt". (3. o.)

Az eljárás során többször kifejtettük, hogy a vádiratban körülírt magatartások nem alkalmasak a személyi szabadság megsértése megállapítására, mivel

- a vád szerinti közlés nem tényállásszerű magatartás.
- a szemmel tartás sem eredményezi a mozgási szabadságtól való megfosztást.
- az elkísérés szintén nem tekinthető a helyváltoztatási képességtől való megfosztásnak.

A vád a fogva tartottság érzésével operál. Ha azonban ██████████ objektíve nem volt fogva, irreleváns, hogy szubjektíve fogva érezte-e magát. A tényállás tárgyi oldali elemének hiányát szubjektív képzetek nem pótolhatják.

Ahogy arra a Debreceni Ítéltábla Bf.II.899/2013/21. számú ítéletében is utalt, a bírói gyakorlatban leggyakoribb a sértettnek a jogszabály ellenes elfogása, letartóztatása, valamely meghatározott helyen való visszatartása, tartózkodási helyének elhagyására való kényszerítése, lefogása, lekötözése, helyiségben tartózkodó sértettre az ajtó rázárása, a sértett átölelve tartása. A bírói gyakorlat megállapítja a személyi szabadság megsértésének büntettét abban az esetben is, ha a terhelt egyszerűen a sértett elé áll azért, hogy annak továbbhaladását szándékosan megakadályozza. (27. o.)

Mindezt a történeti tényállással összevetve megállapította a Debreceni Ítéltábla, hogy „a III. r. vádlott ██████████ sértettet fizikailag nem akadályozta a mozgásában, helyváltoztatási szabadságában. A tényállás lényege szerint őt elkísérte a lakásába és a ██████████ irodájába, és végig szemmel tartotta. Ugyanígy szemmel tartotta ██████████ házában is. ... Az Ítéltábla álláspontja szerint az I. r. és a III. r. vádlottak cselekményeit összefüggéseiben vizsgálva sem állapítható meg, hogy a sértettet megfosztották személyi

⁷ A vádirati tényállás alapján is teljesen egyértelmű volt, hogy a vád történeti tényállása nem minősülhet emberrablásnak. Ezt bizonyítja az is, hogy az alapeljárásban másodfokon a Debreceni Fellebbviteli Főügyészség már nem is indítványozta emberrablás megállapítását.

szabadságától, a helyváltoztatásának, mozgásának lehetőségétől. Kétséget kizáróan mindössze az állapítható meg, hogy [REDACTED] és figyelte, hogy mit csinál.” (28. o.)

Ezzel szemben a harmadfokú eljárásban a Kúria a következő álláspontra helyezkedett:

„Az irányadó történeti tényállásból téves jogi következtetésre jutva mentette fel a másodfokú bíróság az I. rendű és a III. rendű vádlottakat a személyi szabadság megsértése büntettének vádja alól. Az az indok, amely lényegileg a felmentés alapja volt – nevezetesen, az I. rendű vádlott csak kísérésre, figyelésre adott mandátumot, a III. rendű vádlott pedig csak ezt tette, s ezzel a személyi szabadságtól megfosztottság nem következett be – téves. Ekként nem lehet helytálló az az ítéleti álláspont sem, ami a tettesi alapcselekmény hiányára alapozta az I. rendű vádlott felmentését a felbujtói minőségben elkövetett személyi szabadság megsértése büntettének vádja alól.

A személyi szabadság megsértésének bűncselekménye ún. nyitott törvényi tényállású bűntett, amely alapjogi szinten a mozgás, helyváltoztatás szabadságát úgy, mint az egyéni szabadság körébe tartozó lehetőséget védi. Ebből pedig két dolog következik:

Egyfelől önmagában nincs jelentősége annak, hogy a tettesi magatartás nélkül a passzív alany kívánta-e változtatni a tartózkodási helyét. Elegendő annak megállapíthatósága, hogy a passzív alany, ha akarná a helyváltoztatását, ezt az elkövetési magatartás kifejtése folytán akkor sem tehetné.

Másfelől bármely magatartás, amely a passzív alanyt a mozgás, helyváltoztatás lehetőségétől megfosztja, tényállásszerű. Ez a magatartás ugyan tipikusan erőszakos vagy fenyegető, aminek megtörténte azonban a tényállásszerűségnek nem feltétele. A törvényi tényállás ugyanis erőszakkal vagy fenyegetéssel történő megfosztást nem tartalmaz. Megtörténhet tehát a személyi szabadságtól megfosztottság erőszak vagy fenyegetés alkalmazása nélkül is (pl. az elkövető úgy akadályozza a passzív alany helyváltoztatási szabadságát, hogy rázárja a szoba ajtaját. A bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a passzív alany a szobából nem is akar eltávozni.).

Ezekből az elvekből kiindulva a konkrét ügyet tekintve az következik: közömbös, hogy [REDACTED] sértett ténylegesen el akart-e szökni; el akart-e távozni a színhelyről, illetőleg az ígéretével ellentétben más helyre kívánt-e távozni, mint a lakása, illetőleg a kft. irodája. Az csupán a kérdés, ha ezt akarta volna, a tettesi magatartás folytán megtehetette volna?

Az irányadó tényállásból egyértelműen az következik, hogy nem.

Az I. rendű vádlott ultimátumszerűen közölte [REDACTED] hogy a házat mindaddig nem hagyhatja el, amíg a tartozását ki nem egyenlíti, egyben a III. rendű vádlott felügyeletére bízta, aki ennek mindvégig (tehát a cselekmény helyszínéről való eltávozásáig) eleget tett: kísérte és figyelte a sértettet. Ez egyszersmind azt jelenti, hogy a hely szabad megválasztásának a lehetőségében ezzel a sértett már korlátozva volt.”

A Kúria álláspontja szerint tehát

- a kísérés, szemmel tartás is megvalósítja a személyi szabadság megsértését,
- közömbös, hogy a sértett akarta-e változtatni a helyét,
- a bűncselekmény megállapításához elég a helyváltoztatási szabadság korlátozása is.

Álláspontunk szerint ezzel a Kúria olyan mértékben kiterjesztette a személyi szabadság megsértése lehetséges elkövetési magatartásainak körét, amely teljes jogbizonytalanságot eredményez, a büntetni rendeltség ugyanis a cselekmény elkövetésekor nem előrelátható.

Ahogy azt fent kifejtettük, a személyi szabadság megsértése bűncselekménnyé nyilvánításával a törvény a mozgási, helyváltoztatási és a tartózkodási hely szabad megválasztását védi, elkövetési magatartása a személyi szabadságtól megfosztás, eredménye pedig a személyi szabadságtól megfosztottság.

A megfosztás a korábbihoz képest negatív irányú változás bekövetkezését jelenti, azt, hogy addig volt a passzív alannak egy szabadsága, ami az elkövetési magatartás következtében megszűnik. **Ezt a szabadságot nem lehet a passzív alany akaratától eloldani, hiszen ha a passzív alany amúgy sem (tehát az elkövetési magatartás kifejtése hiányában sem) akart sehova menni, akkor nem volt mitől megfosztani.**

Utalni kell arra is, hogy a törvény szerint az elkövetési magatartás a megfosztás, amely a magyar nyelv szabályai szerint valaminek a teljes elvételét, megszüntetését, a passzív alany oldaláról valaminek a teljes elvesztését jelenti. Ehhez képest sokkal kisebb hátrányt jelent a korlátozás, amely nem valaminek a teljes elvesztését, hanem egy mennyiségi vagy minőségi csökkenést jelent.

A büntetőjogban a bíróságok értelmezésének a korlátját a szavak jelentése képezi. Ha tehát a Btk. a személyi szabadságtól való megfosztást tekinti elkövetési magatartásnak, akkor a bíróság nem terjesztheti ki az elkövetési magatartást a korlátozásra.

A személyi szabadság megsértése kétségtelenül egy nyitott törvényi tényállás, azaz az elkövetési magatartás nincs a tényállásban pontosan körülírva. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a bíróság tetszése szerint bármilyen elkövetési magatartást tényállásszerűnek tekinthet. Itt jut jelentőséghez a bűncselekmény védett jogi tárgya és az eredmény, és ezek szempontjából kell vizsgálni, hogy a vád tárgyát képező magatartás ténylegesen és objektíve megfosztotta-e a sértettet a mozgási szabadságától. Amennyiben ilyen objektíve megállapítható, tényleges megfosztottság nem következett be, a bűnösség megállapításának nincsen helye.

A kiterjesztő értelmezéssel összefüggő problémákra mutatott rá a Bundesverfassungsgericht (BVerfG),⁸ amikor a kényszerítés (Nötigung) tényállásával összefüggésben az erőszak fogalmával kapcsolatos bírói gyakorlatot vizsgálta.

Az ügy alapjául szolgáló tényállásban a kérelmező és társai egy demonstráción vettek részt, ahol egy katonai létesítményhez vezető útra ültek, majd az út szélén álltak, és ily módon akadályozták meg, hogy egy tehergépkocsi be tudjon hajtani. Tevékenységüket annak ellenére folytatták, hogy a rendőrség figyelmeztette őket arra, hogy cselekményük büntethető. Az első fokon eljáró bíróság elmarasztalta az elkövetőket kényszerítés vétsége miatt. Több, egymásnak ellentmondó fellebbviteli döntést követően⁹ a Szövetségi Alkotmánybíróság úgy

⁸ BVerfG 1. Senat 1995-01-10

⁹ Fellebbezést követően a Tartományi Bíróság (*Landesgericht*) felmentette a vádlottakat, azzal érvelve, hogy blokádjuk az eset összes körülményére és (a tüntetők) távlati céljaira tekintettel nem volt elítélendő. Az ügyészség fellebbezését követően a Legfelsőbb Tartományi Bíróság (*Oberlandesgericht*) azt a kérdést tette fel a Szövetségi Bíróságnak (*Bundesgerichtshof*), hogy az út elzárásának távlati céljait a kényszerítés

találta, hogy a Tartományi Bíróság (*Landgericht*) és a Legfelsőbb Tartományi Bíróság (*Oberlandesgericht*) döntése megsértette a GG 103. cikk (2) bekezdését, és alkotmányellenesnek nyilvánította az „erőszak” szó kiterjesztő értelmezését.¹⁰

A kérelmező büntetőjogi felelősségét megállapító bíróságok az erőszak megállapítását arra alapozták, hogy a vádlottak magatartása milyen pszichés hatást fejtett ki a gépkocsi vezetőjére.

A jogvita lényegi kérdése az „erőszak” értelmezése volt a kényszerítés büntetében. A *Laeppe*-ügyben¹¹ született döntés szerint az erőszakhoz nem szükséges „testi fizikai kényszer”. Elegendő, ha az elkövető a „*korlátozott testi kényszer [alkalmazásával] pszichológiailag meghatározott folyamatot vált ki*” a sértettben. A fogalom ilyen *dematerializált* értelmezését széles körben elfogadta a német jog,¹² ennek ellenére az továbbra is vitatott maradt mind a büntető-, mind az alkotmányjogban.¹³ 1987-ben, egy szintén ülőstrájkjal kapcsolatos, hasonló korábbi ügyben az Alkotmánybíróság a kényszerítést a GG 103. cikk (2) bekezdése alapján alkotmányos büntetőnormának nyilvánította.¹⁴ Ez az ügy, az úgynevezett *Mutlangen*-döntés, ezért nem hozta magával a remélt egyértelműsítést.¹⁵ Mindazonáltal a szóban forgó 1995-ös ítéletben a Bíróság úgy találta, hogy függetlenül a norma alkotmányosságától, annak bíróságok általi értelmezése az „erőszakot” illetően alkotmányellenes. Ezzel megválaszolta a korábbi döntés által nyitva hagyott kérdést.

Az Alaptörvény (GG) 103. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy egy cselekményt csak akkor lehet büntetni, ha a cselekmény elkövetése előtt törvény rendelkezett a büntetendőségéről.¹⁶

Ez a szabály nemcsak a visszaható hatály tilalmát mondja ki. Arra is kötelezi a törvényalkotót, hogy a büntetendőség előfeltételeit annyira konkrétan írja körül, hogy a tényállás alkalmazási köre és hatóköre a szavak alapján kiderüljön, de legalábbis értelmezéssel megfejtendő legyen. Ez a kötelezettség két célt szolgál. Egyrészt biztosítania kell, hogy a norma címzettjei előre lássák, melyik magatartás tiltott és büntetéssel fenyegetett. Másrészt garantálnia kell, hogy valamely magatartás büntetést érdemlőségéről a döntést előzetesen a jogalkotó, és nem csak utólag a végrehajtó vagy bírói hatalom hozza meg. Ennyiben a 103. § (2) bekezdés a büntető bíróságokat a jogalkalmazásra korlátozza.

A BVerfG megállapította, hogy a büntető jogszabályok általános és absztrakt természete miatt elkerülhetetlen ezek bírói értelmezése, és vitatható, hogy egyes esetek a büntetőjogi normák hatókörén belül vagy kívül esnek. Mégis arra a következtetésre jutott, hogy általános szabályként a norma címzettjének fel kell tudnia ismerni a norma alapján, hogy egy bizonyos

jogellenességének vizsgálatakor, vagy csak az ítélezés során kell figyelembe venni? A Szövetségi Bíróság megállapította, hogy az ilyen sajátosságokat csak az ítélezésnél kell számba venni. A Szövetségi Bíróság tanácsadó véleményét követően a Legfelsőbb Tartományi Bíróság megsemmisítette a Tartományi Bíróság ítéletét. BGHSt 35, 270; Lásd NJW (1988) 1739; NJW (1988) 362.

¹⁰ BVerfG, Beschl. v. 10. 1. 1995, NJW (1995), 1141.

¹¹ BGHSt 23, 46 (54); NJW (1969), 1770.

¹² Lásd a BGHSt 1, 145 (147), NJW (1951), 532; BGHSt 8, 102 (103), NJW (1956), 231; BVerfGE 73, 206 (242), NJW (1987), 43 döntéseket. Lásd HRUSCHKA (1995).

¹³ BVerfGE, Beschl. v. 10. 1. 1995, NJW (1995), 1141 (1142).

¹⁴ BVerfGE 73, 206 (236-239).

¹⁵ *Id.*, 206.

¹⁶ Eine Tat kann nur bestraft werden, wenn die Strafbarkeit gesetzlich bestimmt war, bevor die Tat begangen wurde.

cselekmény büntetendő-e vagy sem.¹⁷ A BVerfG a jogbiztonság követelményéből vezette le az analógia alkalmazásának tilalmát, amelyet a büntetőnorma tartalmán túllépő értelmezésként fogott fel. Az Alkotmánybíróság meghatározása szerint ez a korlát a „*lehetséges nyelvtani értelem (Wortsinn), mely a megengedett bírói értelmezés külső határát jelöli ki.*”

A törvényalkotónak kell eldöntenie, hogy egy jogi tárgyat akar-e és ha igen, milyen terjedelemben a büntetőjog eszközeivel védeni. A bíróságok nem korrigálhatják ezt a törvényalkotói döntést.

Megállapítást nyert az is, hogy a legalitás által megkövetelt bizonyosság követelményét nem elégíti ki az, ha a felsőbb bíróságok esetjogára támaszkodva legalább a büntethetőség veszélye felismerhető. Rendkívüli jelentőségű, hogy a BVerfG azt is hangsúlyozta, hogy „*határesetekben legalább a büntethetőség veszélyének [magából a normából] kell felismerhetőnek lennie.*”

A kényszerítés és az erőszak, mint tényállási elem összefüggésében megállapította a BVerfG, hogy a kifejtett erő mértékét, ami az erőszak megállapításának feltétele, folyamatosan csökkentették, a testi erőszak alkalmazásának követelményét pedig egészen feladták a bíróságok, a büntetendőség szempontjából pedig döntőnek a pszichikai behatás súlyát tekintik.

Az erőszak fogalmát azonban a normával összefüggésben kell értelmezni. A törvényalkotó ugyanis nem minden a harmadik személy akaratára irányuló kényszerítő behatást akart büntetni.

A Legfelsőbb Bíróság erőszak értelmezése éppen azzal az eredménnyel jár, amelyet a GG 103. § (2) bekezdése megakadályozni hivatott. Nem lehet ugyanis többé megfelelő biztonsággal előrelátni, hogy melyik testi magatartás kell, hogy tilalmazott legyen és melyik nem.

Megállapította ezért a BVerfG, hogy az erőszak fogalom kiterjesztő értelmezése az Alaptörvény 103. § (2) bekezdésébe ütközik. Az erőszak fogalmának a büntetőbíróságok által értelmezés útján végrehajtott kiterjesztése nem egyeztethető össze az Alaptörvény 103. § (2) bekezdésével.

Az az értelmezés, amely szerint az erőszak azáltal megvalósul, hogy a tettes pusztán jelenlétével pszichikusan megakadályozza az akarat végrehajtását, a meghatározottság követelménye (Bestimmtheitsgebot) által kijelölt értelmezési határ átlépéséhez vezet.

Azon a területen, ahol az erőszak pusztán a testi jelenlétben áll, és a kényszerítettire irányuló hatás csak pszichikai természetű, a büntetendőséget már nem a cselekmény előtt, és nem absztraktnan a törvényalkotó, hanem a cselekmény után, a konkrét esetben a bíró, a cselekmény büntetést érdemlőségéről vallott személyes meggyőződése határozza meg. Ez pedig jelentős mérlegelési teret enged a kényszerítések miatt folyó eljárásokban.

A fentieket figyelembe véve megállapítható, hogy akkor, amikor a Kúria a szemmel tartást és a kísérést a személyi szabadság megsértése tényállásszerű elkövetési

¹⁷ Lásd még BVerfGE 78, 374 (382); 47, 109 (120); 73, 206 (234); 75, 329 (341).

magatartásának tekintette, az eredmény szempontjából pedig a személyi szabadság korlátozását is elégségesnek tartotta, túlterjeszkedett a tényállás nyelvtani értelmén. A Kúria olyan magatartásokra is kiterjesztette a büntetőjogi felelősség megállapítását, amelyek a védett jogi tárggyal nagyon távoli és elvont összefüggésben állnak. Ezzel a Kúria átlépte a bírói értelmezés alkotmányos határait, és a kiterjesztő értelmezéssel jogbizonytalanságot teremtett. A Kúria támadott harmadfokú ítélete alapján ugyanis nem látható előre, hogy mely magatartások valósítják meg a személyi szabadság megsértése bűncselekményét.

III.5. A foglalkozástól eltiltás, és ennek összefüggése a nulla poena sine lege elvével, valamint a tulajdonhoz való jog megsértésével

1. A nulla poena sine lege elve

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, melyet Magyarországon az 1976. évi 8. tvr. hirdetett ki, 15. cikkében azt is kimondja, hogy nem lehet súlyosabb büntetést kiszabni annál, mint amely a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható volt. Amennyiben a bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés alkalmazását rendelte el, ennek előnyeit az elkövető javára érvényesíteni kell.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 7. cikkében rögzíti, hogy „*Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.*”

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. Cikke (1) bekezdése - amely tartalmában megegyezik az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. Cikke (1) bekezdésével - arra kötelezi a részes államokat, hogy a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvét feltétlenül tartásák be. (53/1993. (X.13.) AB határozat)

A fentieknek megfelelő rendelkezést az Alkotmány 57. § (4) cikke is tartalmazta. Bár az Alaptörvény Szabadság és felelősség fejezet XXVIII. cikk (4) bekezdése a nulla poena sine lege elvét kifejezetten nem nevesíti, a rendelkezéshez írt kommentár ezt változatlanul ezen elvek megfelelőjének tekinti. („*A megtorló jellegű joghátrány alkalmazásának lehetőségére tekintettel külön kiemeli egyes alapvető büntetőjogi, illetve büntetőeljárás-jogi biztosítékokat. Ezek között megfogalmazza az ártatlanság vélelmét, a büntetőeljárás alá vont személy védelemhez való jogát, a bűncselekmények és a büntetések törvényességének elvét, valamint a kétszeres eljárás alá vonás és a kétszeres büntetés tilalmát.*”)

Utaltunk rá a III.1. pontban, hogy az Alkotmánybíróság a nullum crimen sine lege mellett a nulla poena sine lege elvet is a büntetőjogi legalitás részének tekinti.

A nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege lényege az az államot terhelő közjogi, alkotmányos kötelezettség, hogy büntetőhatalma gyakorlásának alapfeltételeit törvényben rögzítse: az egyén büntetőjogi felelősséggel csak olyan cselekményekért tartozik, amelyeket elkövetésekor a törvény már bűncselekménynek nyilvánított, és olyan büntetéssel sújtható, amelyet a törvény az elkövetéskor kilátásba helyezett. Ettől eltérés csak az enyhébb elbírálás irányában lehetséges. (2/1994. (I.14.) AB határozat)

A nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege a legfontosabb alkotmányos büntetőjogi alapelv. (2/2003. (II.7.) AB határozat)

A 2012. évi C. törvény (új Btk.) 1. § (2) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy Bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről törvény az elkövetés – vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás – idején nem rendelkezett.

A bűncselekmény elkövetésekor tehát előre láthatónak kell lennie, hogy a terhelt milyen büntetésre számíthat.

Az elkövetés idején hatályos 1978. évi IV. törvény (régí Btk.) 56. § (1) bekezdése szerint „Foglalkozásától azt lehet eltiltani, aki a bűncselekményt

- a) szakképzettséget igénylő foglalkozása szabályainak megszegésével követi el, vagy
- b) foglalkozásának felhasználásával, szándékosan követi el.”

A büntetés kiszabás tipikusan olyan terület, ahol a Btk. rendelkezéseit a korábbi Legfelsőbb Bíróság, jelenleg Kúria számos instrumentumban értelmezte. Ezek a jogegységi határozatok, kollégiumi vélemények a jogalkalmazás egységét, ezáltal a kiszámíthatóságot, és végső soron a törvény előtti egyenlőséget szolgálják.

A foglalkozástól eltiltás megfelelő kiszabásához ad iránymutatást a Kúria 18. számú BK véleménye. A BK vélemény ugyan már az új Btk. rendelkezéseit hívja fel, azonban, mivel tartalmi változás nem történt, az ott írtak a korábbi Btk. 56. § (1) bekezdésével kapcsolatban éppúgy irányadóak.

Kifejti a BK vélemény, hogy a b) pont azokról az esetekről rendelkezik, amikor a foglalkozás tulajdonképpen eszköze a bűncselekmény elkövetésének. A foglalkozástól eltiltás előfeltétele ebben az esetben az, hogy a foglalkozás felhasználásával kövessék el a szándékos bűncselekményt.

Tisztázni kell ilyenkor, hogy az elkövető mennyiben használta fel a foglalkozását a bűncselekmény megvalósításánál. Ez mellőzhetetlenné teszi, hogy az elkövető munkaköre tüzetes megállapítást nyerjen. A foglalkozási ágon belül a ténylegesen betöltött munkakört, annak adottságait, az azáltal nyújtott lehetőségeket lehet csak felhasználni, így az említett büntetés alkalmazásának alapjául is ez szolgálhat.

Ebből következik, hogy nem lehet általánosságban egyes szakképzettséghez nem kötött, illetve hatósági engedély nélkül gyakorolható foglalkozási ágaktól (pl. gyári munkás, vállalati alkalmazott stb.) minden megszorítás nélkül az elkövetőt eltiltani, hanem ennek csupán az említett foglalkozási ágakon belül egyes szabatosan meghatározott munkaköröktől (pl. pénzeszedő, pénztáros, raktáros stb.) lehet helye. Amennyiben ilyen munkaköre nincsen, a foglalkozástól való eltiltásra nem kerülhet sor.

A Kúria a harmadfokú ítéletben a Btk. 56. § (1) bekezdés b) pontja alapján az egyetemi jogi végzettséghez kötött foglalkozástól eltiltás mellékbüntetést szabta ki.

Az indokolás szerint „Az I. és II. r. vádlottak ... visszaéltek a hivatásukhoz kapcsolódó bizalommal, s hivatásukat olyan bűncselekmény elkövetésére használták fel, melynek során az élet elleni fenyegetés alkalmazásától sem riadtak vissza. Az elkövetett bűncselekménynek az ügyvédi foglalkozással valós szoros kapcsolata, annak a bűncselekmény elkövetéséhez való felhasználása, és ennek folytán a hivatás alapvető szabályainak nyílt semmibevétele, valamint

az általános megelőzés követelménye a vádlottakkal szemben a foglalkozástól eltiltás mellékbüntetés kiszabását is szükségessé teszi". (ítélet 23. o.)

A Kúria ítéletének indokolása szerint a kérelmezők ügyvédi foglalkozásukat használták fel a bűncselekmény elkövetésére. **A BK véleményben kifejtettek alapján tehát a kérelmezők az ügyvédi hivatástól lettek volna eltilthatóak, de nem tilthatóak el általában az egyetemi jogi végzettséghez kötött foglalkozások gyakorlásától.**

Amikor a Kúria maga eltér az általa kiadott BK véleményről, és jelentősen szélesíti a büntetéssel okozott joghátrányt, visszaható hatállyal megváltoztatja a büntetés tartalmát. A Kúria jelentősen megnövelte azt a joghátrányt, amelyet a kérelmezőknek a foglalkozástól eltiltás miatt el kell szenvedniük.

Ez nemcsak a jobbiztonságot, a kiszámíthatóságot és az előreláthatóságot sérti, de felveti a szükségesség és arányosság megsértését is.

2. A tulajdonhoz való jog megsértése

Az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy mindenkinek joga van a tulajdonhoz.

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése kimondja, hogy „Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

A büntetőjog nagyon erősen jogkorlátozó jellegű normarendszer, hiszen a bűncselekménnyé nyilvánítás bizonyos esetekben korlátozhat (pl. vélemény-nyilvánítási szabadság), a szankciók pedig minden esetben korlátoznak alapvető jogokat (személyi szabadság, tulajdonhoz való jog, stb.). A foglalkozástól eltiltás nemcsak a foglalkozás szabad gyakorlását korlátozza, hanem a tulajdonhoz való jogot is, hiszen a foglalkozás gyakorlása az a bevételszerző tevékenység, amivel a létalap, az egzisztencia biztosítható.

Az Alkotmánybíróság már korai határozataiban világossá tette, hogy az alkotmány szerinti tulajdonvédelem köre nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével. ... Az Alkotmány a tulajdonjogot, mint az egyéni cselekvési autonómia anyagi alapját részesíti alapjogi védelemben. (64/1993. (XII.22.) AB határozat)

Az alkotmányos tulajdonvédelem körébe így beletartoznak a vagyoni értékű jogok, társadalom-biztosítási igények, társasági tagság egyes vagyoni jogi vonzatú összetevői. A kört az Alkotmánybíróság fokozatosan kiterjesztette és egy rendszeres bevételszerző tevékenységről is megállapította, hogy az tulajdoni védelmet élvez. (40/1997. (VII.1.) AB határozat)

Ha egy bevételszerző tevékenység folytatása feltételeinek megváltoztatása a tulajdonjog védelme körébe eshet, akkor ezt az alkotmányos összefüggést akkor is el kell ismerni, amikor nem egyszerűen nehezebbé, hanem tilalmazottá, vagyis lehetetlenné válik a megélhetést biztosító foglalkozás gyakorlása.

A tulajdonjog nem korlátozhatatlan alapjog, a korlátozásokor azonban a szükségességet, arányosságot vizsgálni kell.

A foglalkozástól eltiltás, mint büntetési nem szükségességét nem vitatjuk. Vizsgálni kell ugyanakkor, hogy a foglalkozástól eltiltás Kúria által alkalmazott konkrét módja a tulajdonjog arányos korlátozásának minősült-e.

A konkrét ügyben az ügyvéd végzettségű kérelmezők nemcsak, hogy ügyvédi tevékenységüket nem gyakorolhatják, de semmilyen más jogi végzettséghez kötött munkát sem végezhetnek. **Ez végzettségüket tekintve a totális anyagi ellehetetlenítésüket jelenti, hiszen minden olyan bevételszerző tevékenységtől megfosztja őket a Kúria, amelyre egyetemi végzettségük kvalifikálja őket.**

A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. A büntetésnek soha nem lehet célja az elkövető anyagi ellehetetlenítése. Ez magyarázza, hogy a pénzbüntetés kiszabásakor is számos körülményre figyelemmel kell lennie a bíróságnak, és már az 1978. évi IV. törvény miniszteri indokolása rámutatott, hogy „a napi tétel összegének megállapításánál abból szükséges kiindulni, hogy az egy napi tétel összege nem haladhatja meg és nem merítheti ki az elkövető egy napra eső teljes jövedelmét, mert az nélkülözéshez, anyagi ellehetetlenüléséhez vezet”.

Nem véletlen, hogy a foglalkozástól eltiltásnál a b) ponttal összefüggésben korlátokat állít a bírói gyakorlat, és a BK vélemény kifejezetten úgy rendelkezik, hogy csak a pontosan meghatározott foglalkozástól, munkakörtől lehet a vádlottat eltiltani.

Alapjogi összefüggésben ezek a korlátok jelölik ki, hogy meddig tekinthető arányosnak a foglalkozással eltiltással okozható jogkorlátozás. Ezt az arányosságot sértette meg a Kúria, amikor törvényi alap nélkül, és a töretlen bírói gyakorlattal szembe menve a vádlottak hátrányára kiterjesztette a foglalkozástól eltiltás tartalmát.

III.6. A bűnügyi költség viselésére kötelezés és a tulajdonhoz való jog megsértése

Az alapeljárásban a Békés Megyei Bíróság 12.B.135/2009/53. számú ítélete szerint 135.588,- Ft bűnügyi költség merült fel, melynek megfizetésére egyetemlegesen kötelezte a vádlottakat.

Az ítélet elleni fellebbezés folytán eljáró Debreceni Ítéltábla Bf.II.545/2010/26. számú végzésével hatályon kívül helyezte az ítéletet és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasította. Megállapította, hogy a másodfokú eljárásban 90.960,- Ft bűnügyi költség merült fel, mely az Állam terhén marad.

A megismételt eljárásban a Gyulai Törvényszék 14.B.116/2011/492. számú ítéletével 135.588,- Ft bűnügyi költség egyetemlegesen megfizetésére kötelezte a vádlottakat.

A Debreceni Ítéltábla Bf.II.899/2013/21. számú ítéletével a bűnügyi költségre vonatkozó rendelkezést hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot különleges eljárás lefolytatására hívta fel.

A Kúria az eljárás során felmerült bűnügyi költségből [REDACTED] egyetemlegesen 226.548,- Ft megfizetésére kötelezte.

A Kúria álláspontja szerint a korábbi (tehát nem a megismételt) első- és másodfokú eljárás során felmerült bűnügyi költséget a vádlottak egyetemlegesen kötelesek megfizetni. (25. o.)

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában nemcsak a pénzbüntetés, de a bűnügyi költség fizetése is a tulajdonhoz való jog büntetőjogi eszközökkel való korlátozását jelenti. (4/2003. (II.26.) AB határozat) E vonatkozásban is vizsgálendő tehát a korlátozás szükségessége és arányossága.

A szükségesség körében vizsgálendő, hogy mi az a legitim cél, ami a bűnügyi költség valamely eljárási szereplőre terhelését indokolja.

A Be. 338. § (1) bekezdés értelmében „*A bíróság a vádlottat a bűnügyi költség viselésére kötelezi, ha őt bűnösnek mondja ki, vagy szabálysértés elkövetéséért a felelősségét megállapítja*”.

A bűnügyi költség viselésére kötelezés tehát elsősorban a büntetőjogi főkérdés elbírálásától függ, és a bűnösség megállapításával áll összefüggésben.

E mellett azonban más szempontokat is érvényre juttat a büntetőeljárás törvény, amikor a (2) bekezdés kimondja, hogy „nem lehet kötelezni annak a bűnügyi költségnek a viselésére, amely - nem az ő mulasztása folytán – szükségtelenül merült fel”.

A bűnügyi költség viselésére vonatkozó szabályozás alkotmányossági vizsgálata során a 34/B/1996. AB határozat a magánvádlót terhelő bűnügyi költséggel összefüggésben kifejtette: a magánvádra üldözendő bűncselekmények miatti eljárás megindítását és lefolytatásának szorgalmazását a törvény a sértettre bízta. A sértett magánvádlói kezdeményezésére a bíróság az eljárást megindítja, a vádképviselő körében a sértett gyakorlatilag a közvádló vádképviselői jogaival azonos jogokat gyakorol. Kíváncsi, hogy a sértett a magánvádlói jogokat meggondoltan és indokolt esetben gyakorolja; a megalapozatlan vádemelés a bíróság terheinek felesleges növeléséhez és az igazságszolgáltatás költségeinek szükségtelen emelkedéséhez vezet. Ennek ösztönzője az akkor kifogásolt szabály: a magánvádlónak viselnie kell azon költségek egy részét, amelyeket indokolatlan fellépése okozott. (ABH 2001, 849, 853.)

A fentiekből következően jelentősége van tehát annak is, hogy kinek a mulasztása, vagy indokolatlan fellépése miatt keletkeztek bizonyos költségek. Ezek megfizetésére ugyanis még akkor sem kötelezhető a vádlott, ha a bíróság megállapítja a bűnösséget.

A jelen ügyben a kérdés úgy merül fel, hogy mi indokolja a másodfokú bűnügyi költségnek a vádlottra hárítását, ha a másodfokú eljárásban eredménnyel jár a vádlotti, védői fellebbezés, és a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi az elsőfokú ítéletet.

Ilyenkor ugyanis nem a vádlott indokolatlan fellépéséről, hanem a jogorvoslatihoz való jogának a gyakorlásáról van szó, amely ráadásul az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezetett.

Mivel hatályon kívül helyezésre mindig vagy megalapozatlanság, vagy nem orvosolható eljárási szabálysértés miatt kerül sor, a hatályon kívül helyezés az elsőfokú bíróság eljárásának kritikája. Az eljárás megismétlését nem a vádlottak magatartása, hanem az elsőfokú bíróság nem megfelelő eljárása teszi szükségessé.

Így történt ez a jelen ügyben is, ahol a Debreceni Ítéltábla Bf.II.545/2010/26. számú végzésében azt állapította meg, hogy „*az elsőfokú bíróság ítélete a Be. 352. § (1) bekezdés a), b), c) és d) pontjából írt okból is megalapozatlan, ezen túlmenően a megyei bíróság az indokolási kötelezettségét is súlyosan megsértette*”. (17. o.)

A hatályon kívül helyezett elsőfokú ítélet tehát az összes megalapozatlansági okban szenvedett, ami azt jelenti, hogy a bíróság sem a törvényben előírt tényállás-felderítési, sem a bizonyítékok értékelésével kapcsolatos kötelezettségének nem tett eleget, de éppígy nem felelt meg az ítélet az indokolással szemben támasztott minimális követelményeknek sem. Több hibát aligha lehetne egy elsőfokú eljárásban elkövetni.

Miért kellene a vádlottaknak viselni azt a bűnügyi költséget, ami az elsőfokú ítélet alapvető hibáit megállapító másodfokú eljárásban felmerült? Erre álláspontunk szerint nincs okszerű magyarázat, így a bűnügyi költség vádlottra terhelése a tulajdonhoz való jog szükségtelen korlátozását eredményezi.

Budapest, 2015. augusztus 31.

Tisztelettel:

